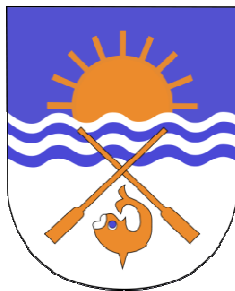

6. INWENTARYZACJA OBIEKTÓW HISTORYCZNYCH I KULTUROWYCH GMINY TURAWA

W skład gminy wchodzi 11 sołectw:
Bierzany, Kadłub Turawski, Kotórz Mały,
Kotórz Wielki, Ligota Turawska, Osowiec, Rzędów, Turawa,
Węgry, Zakrzów Turawski, Zawada – Osiedle Zawada

6.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY TURAWA

Gmina Turawa (niem. *Gemeinde Turawa*) to gmina wiejska w województwie opolskim, w powiecie opolskim.

Położenie geograficzne i krótka charakterystyka

Gmina Turawa położona jest w centralnej części województwa opolskiego, na północny - wschód od miasta Opole. Gmina leży w bardzo dogodnym miejscu pod względem komunikacyjnym, pomiędzy drogami krajowymi nr 45 i 46, w odległości około 10 km od autostrady A4. Gmina Turawa graniczy od północnego – zachodu z gminą Łubiany, od północnego wschodu z gminą Lasowice Wielkie, od południowego wschodu z miastem wojewódzkim Opole, od południa z gminami Chrzastowice i Ozimek, od wschodu z gminą Zębowice. Jej południowo - zachodni kraniec (z Zawadą) leży w dolinie Odry, jednak w swej większej części rozciąga się na Równinie Opolskiej. Gmina zajmuje obszar 171,46 km², z czego ponad połowę powierzchni zajmują lasy należące do kompleksu lasów stobrawsko - turawskich. Najbardziej jest jednak znana ze znajdujących się na jej terenie zbiorników wodnych tj. jezior: Dużego, Średniego, Małego oraz Srebrnego. Aż 12% powierzchni gminy zajmują wody. Gminę zamieszkuje około 9.500 osób.

Dziedzictwo kulturowe – Stan obecny

Na dziedzictwo kulturowe gminy Turawa składają się przede wszystkim obiekty sakralne, w tym dwa kościoły drewniane w Bierdzanach i w Zakrzowie Turawskim. Liczne kapliczki świadczą o przywiązaniu mieszkańców do symboli sakralnych. Na uwagę zasługuje tu także założenie pałacowe w Turawie i założenie dworskie w Bierdzanach.

6.2. Zabytki wpisane do Rejestru Zabytków

Bierdzany

Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi, drewniany, z 1711, nr rej.: 103/54 z 28.05.1954. Kościół posiada wieżę zwaną izbicą, czyli nadwieszone pomieszczenie dla dzwonów. Forma wieży kościelnej kontynuuje tradycje średniowiecznego budownictwa obronnego. Został gruntownie odnowiony około 1930 r. Wieńczący wieżę baniasty hełm został zbudowany około 1930 r. w miejsce dawnego dachu namiotowego. W 1961 r., przy okazji prac restauratorskich, odkryto na wewnętrznych ścianach kościoła starą polichromię figuralną ze scenami ze Starego i Nowego Testamentu. Kościół posiada bogate barokowe wyposażenie. Przy drzwiach bocznych kościoła znajduje się malowidło o nazwie „Bierdzka Śmierć” przedstawiające wyobrażenie śmierci.

Dworek - Zajazd, ul. Opolska 15, mur.-drewn., 2 poł. XIX, nr rej.: 2172/87 z 11.09.1987, obecnie mieści się tam hotel i restauracja.

Kotórz Wielki

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła, nr rej.: 631/59 z 13.11.1959. Zabytkowy kościół św. Michała Archanioła wzmiankowany był już w 1447 r. Kaplica istniała tu prawdopodobnie jeszcze przed 1295 rokiem. Drugą świątynię, drewnianą, wystawiono w miejscu dzisiejszej kaplicy pogrzebowej, która jest pozostałością dawnego prezbiterium. Obecny kościół powstał za sprawą Franciszka i Anny Barbary von Gaschin. Wzniesiony został w 1782 roku. Konsekracji świątyni późnobarokowej dokonał biskup wrocławski Emanuel Schymowski. W siedemdziesiąt lat później przeprowadzono remont wieży (wysokość 37,1m) a w 1855 r. dokonano zmian pokrycia dachu z gontu

na dachówkę łupkową. Posiada wyodrębnione prezbiterium o półkolistym zamknięciu oraz kwadratową wieżę od zachodu. Elewacja zachodnia, z lekko występującą do przodu wieżą, jest zwieńczona murami attykowymi ze spływami. Zbudowana przy kościele neogotycka kaplica grobowa pochodząca z początku XX w. kryje szczątki Löwencronów i Garnierów - właścicieli dóbr turawskich. W kościele z inicjatywy ks. Jankowskiego i prawdopodobnie fundacji, stanął w 1908 r. ołtarz z dużymi marmurowymi figurami św. Kazimierza i Stanisława Kostki - polskich patronów młodzieży, powołań duchowych i pogłębionej wiary.

Turawa

Zespół pałacowy, XVIII-XIX:

- pałac, nr rej.: 194/56 z 12.04.1956 r. (wypis z księgi rejestru). Budowę obecnego pałacu w Turawie rozpoczął Marcin Scholtz von Loewenkron, prawdopodobnie obok starszego drewnianego zameczku myśliwskiego, w 1730 roku. Budowa kolejnych skrzydeł pałacu była kontynuowana przez syna pierwszego właściciela, Antoniego von Loewenkrona, który w 1751 roku zbudował kaplicę z wieżą i dzwonem. Kolejna rozbudowa miała miejsce w 1761 roku - zbudowano skrzydło od północy, oraz bramę wjazdową. W 1847 roku hrabia Karol, przeprowadza kolejną rozbudowę i remont nieco zaniedbanego już pałacu. Po II wojnie światowej, w 1949 roku, pałac przekazano Domowi Dziecka w Turawie. Po pożarze budynku Urzędu Gminy, do czasu budowy nowego budynku, w pałacu mieścił się Urząd Gminy Turawa.
 - stajnia i wozownia, nr rej.: 1957/72 z 18.03.1972 r.
 - park, nr rej.: 109/84 z 12.06.1984 r.

Zakrzów Turawski

Kościół filialny p.w. śś. Piotra i Pawła, drewniany z 1759, nr rej.: 58/53 z 26.11.1953 r. Korpus kościoła jest budowlą o konstrukcji zrębowej, obejmującą prostokątną nawę i wyodrębnione prezbiterium. Od zachodu łączy się z korpusem masywna, kwadratowa wieża o konstrukcji słupowej, szalowanej deskami, z kruchtą w przyziemiu, nakryta cebulastym hełmem. Na dachu krytym gontem znajduje się wieżyczka z latarnią. Kościół jest obwiedzony niskimi podcieniami, tzw. sobotami. Kościół posiada zabytkowe wyposażenie,

m.in. barokową chrzcielnicę z XVIII w., gotycką figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem z drugiej połowy XIV w.

6.3. Wykaz obiektów objętych ewidencją zabytków Gminy Turawa (według spisu z V/VI 2005r.)

Bierdzany

1. **Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi**
2. **Zajazd** ul. Opolska 15
3. Dom ul. Szkolna 10

Kadłub Turawski

4. Kaplica św. Rozalii ul. Główna koło nr 15
5. **Kapliczka św. Jana Nepomucena**, ul. Główna koło nr 1, naprzeciw kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Różańcowej. Kapliczka została zbudowana prawdopodobnie na przełomie XVII i XVIII wieku przez bogatych chłopów z miejscowości Kadłub.
6. Kapliczka ul. Główna koło nr 17
7. Kapliczka ul. Główna koło nr 19
8. **Szkoła**, 1870 r. Początkowo mieściła się w małym, parterowym budynku. W latach 1911-1912 dokonano pierwszej rozbudowy, natomiast w roku 1928 nadano szkole jej obecny wygląd.
9. Budynki gospodarcze przy szkole
10. Zajazd ul. Opolska 7
11. Dom ul. Główna 1
12. Spichlerz ul. Główna 1
13. Dom ul. Główna 9
14. Spichlerz ul. Główna 17
15. Dom ul. Główna 38
16. Dom ul. Leśna 4
17. Dom ul. Opolska 4
18. Leśniczówka ul. Stara 9
19. Budynki gospodarcze przy leśniczówce
20. **Kaplica** na rozwidleniu dróg ul. Opolskiej i Leśnej na miejscu zwanym „kierchówkiem”. Kaplica została wzniesiona dla upamiętnienia żołnierzy francuskich, którzy polegli tu podczas przemarszu wojsk napoleońskich. Zmarłych żołnierzy pogrzebano na nowo utworzonym cmentarzu, który

znajduje się obecnie na rozwidleniu ulicy Głównej i Starej. Około roku 1815 mieszkańcy wymurowali na cmentarzu kapliczkę o klasycznej budowie. Wewnątrz umieszczono figurę Matki Boskiej i obrazy przedstawiające św. Rodzinę Matkę Boską i św. Antoniego. W górnej części kapliczki umieszczono figurę św. Nepomucena, „aby chronił przed powodzią” (pe).

Kotórz Mały

21. Kapliczka dzwonnica ul. Opolska koło nr 7
22. Budynek stacyjny PKP
23. Magazyn Sprzętu Pożarniczego
24. Dom ul. Opolska 4
25. Stodoła ul. Opolska 4
26. Dom ul. Opolska 19
27. Dom ul. Opolska 38
28. Dom ul. Zielona 7

Kotórz Wielki

29. **Kościół parafialny rzym. – kat. p.w. św. Michała**
30. Kaplica pogrzebowa
31. Plebania
32. Stajnia, obora, chlew – plebańskie
33. Stodoła plebańska
34. Klasztor. Początki klasztoru sięgają 1721 r., był to budynek z drewna, który pełnił wówczas funkcję szpitala.
35. Obora i chlew przy klasztorze
36. Szkoła ul. Opolska 15
37. Przedszkole obok dom katechetyczny
38. Organistówka ul. Opolska 23
39. Dom ul. Opolska 37

Ligota Turawska

40. Kościół parafialny
41. Kapliczka ul. Główna koło nr 16
42. Kapliczka ul. Kadłubska koło nr 16
43. Cegielnia ul. Dobrodzieńska 4
44. **Szkoła**. Pierwsze informacje o istnieniu szkoły w Ligocie sięgają końca XVII wieku. Była to wówczas jednoklasowa szkoła przykościelna.

Kolejny budynek z dwoma izbami lekcyjnymi pojawił się w drugiej połowie XVIII wieku. Natomiast obiekt funkcjonujący do dzisiaj zbudowano w pierwszych latach XX w.

- 45.Dom ul. Główna 2
- 46.Dom ul. Główna 21
- 47.Dom ul. Osiedle 1
- 48.Dom ul. Osiedle 2
- 49.Stodoła ul. Osiedle 2
- 50.Dom ul. Osiedle 3
- 51.Stodoła ul. Osiedle 3
- 52.Dom ul. Osiedle 4
- 53.Stodoła ul. Osiedle 4
- 54.Dom ul. Osiedle 5
- 55.Stodoła ul. Osiedle 5
- 56.Dom ul. Osiedle 6
- 57.Stodoła ul. Osiedle 6
- 58.Dom ul. Osiedle 7
- 59.Dom ul. Osiedlem 7A
- 60.Dom ul. Osiedle 8
- 61.Dom ul. Osiedle 9
- 62.Dom ul. Osiedle 9A
- 63.Dom ul. Osiedle 10
- 64.Dom ul. Osiedle 11

Osowiec

- 65.Budynek stacyjny PKP
- 66.Budynek gospodarczy przy stacji PKP
- 67.Budynek biurowy ul. Fabryczna 2
- 68.Budynek mieszkalno – socjalny ul. Fabryczna 4/6
- 69.Elektrownia wodna ul. Fabryczna
- 70.Dom ul. Leśna 12
- 71.Dom ul. Leśna 14
- 72.Dom ul. Leśna 16
- 73.Dom ul. Leśna 1

- 74. **Kapliczka**, naprzeciw boiska sportowego „Stal Osowiec”. Prowadzi do niej 10 schodków wymurowanych z cegły. Od powierzchni wznosi się ku górze na wysokość 300 cm, pionowy murowany słup o nieregularnych kątach pochylenia ścian. Szerszy u podstawy a zwężający się ku górze zakończony krzyżem metalowym. Wewnątrz kapliczki za przeszkłonymi i zamkniętymi drzwiczkami znajduje się figura Matki Bożej (pe).

Rzędów

75. Dzwonnica ul. Opolska, powstała około 1788 roku. Pochodzenie dzwonu nie jest znane, tak samo nie wiadomo, dlaczego na dzwonnicy jest krzyż katolicki, który ma dwie poziome poprzeczki. W 1952 roku dzwonnice wyremontowano. Jej drewniane fundamenty były już spróchniałe i dzwonnica zawaliła się. Mieszkańcy Rzędowa wylali nowe fundamenty i zamocowali dzwonnice. Nad dzwonem wykonano gontowy daszek obity blachą.
76. Dom ul. Opolska 60
77. Leśniczówka ul. Zielona 12

Turawa

78. **Pałac** ul. Opolska 40
79. **Dom rządcy** ul. Ogrodowa 2
80. **Oficyna mieszkalna** ul. Ogrodowa 4A
81. **Stajnia i wozownia** ul. Opolska 40
82. **Obora** ul. Opolska 40
83. **Park krajobrazowy**
84. Dom i poczta ul. Opolska 13
85. Dom obok przedszkole ul. Opolska 45
86. Młyn wodny ul. Kościuszki 12
87. Kapliczka dzwonnica – Marszałki ul. Jodłowa

88. Figura św. Jana Nepomucena obok szkoły. Mieszkańcy Turawy obrali św. Jana Nepomucena na swego patrona ustawiając jego figurę na moście. Pozostałości jego słupów są widoczne do dziś. Kiedy po dużej powodzi, w 1853r. remontowano uszkodzony most, figurę św. Jana gruntownie odrestaurowano i ustawiono obok dzisiejszej szkoły nad rzeką, gdzie stoi do dziś. Corocznie w święto patrona, przypadające w dniu jego męczeńskiej i chwalebnej śmierci tj. 16 maja, figura jest odświętnie przystrajana przez tutejszych mieszkańców (pe).

Węgry

89. Kościół parafialny

90. Kapliczka św. Jana Nepomucena . Jedną z najstarszych kapliczek w parafii Osowiec – Węgry znajdująca w Trzęsinie jest kapliczka – dzwonnica

usytuowana w centrum miejscowości, obok młyna z 1808 r. Wysokość kapliczki dochodzi do 6 m. We wnętrzu znajduje się wyrzeźbiona z drewna i osadzona na czterech nóżkach figurka św. Jana Nepomucena.

91. Kapliczka NMP

92. Szkoła obok kaplica ewang. – augsb. ul. Szkolna 42

93. Karczka obok dom ul. Opolska 24

94. Dom ul. Kotórska 2

95. Dom ul. Szkolna 19

96. Most nad Małą Panwią należy do najpiękniejszych obiektów architektonicznych na terenie gminy. Został zbudowany w 1903 roku w oparciu o dokumentację i koncepcję włoską. Przetrwał okres dwóch wojen światowych i do dziś spełnia swoją funkcję (pe).

97. Pomnik. Przy skrzyżowaniu ulic Szkolnej i Opolskiej znajduje się zbudowany w latach międzywojennych pomnik upamiętniający mieszkańców Węgier poległych w I wojnie światowej. Po II wojnie światowej dodano tablice z nazwiskami żołnierzy poległych w latach 1939-1945. Krzyż i kapliczkę z figurką św. Urbana – patrona miejscowości, znajdujące się przy pomniku, zbudowano w 1837 r. Drugą kapliczkę dobudowano w latach 1936-1937.

Zakrzów Turawski

Na terenie wsi, przy drodze prowadzącej w kierunku kościoła, zgrupowane są charakterystyczne gospodarstwa z budynkami o konstrukcji szkieletowej. Zostały one zbudowane w latach trzydziestych XX w. dla ludności wysiedlonej z wiosek zatopionych przy budowie Jeziora Turawskiego. Podobne gospodarstwa (tzw. Siedlungi) znajdują się także w sąsiedniej Ligocie Turawskiej.

98. **Kościół filialny p.w. śś. Piotra i Pawła**

99. Kapliczka Matki Boskiej ul. Główna koło nr 15. W 1874 r. wybudował ją mieszkaniec Zakrzowa, któremu w tragicznym wypadku przy pracy zginął syn. Chciał, aby Matka Boska strzegła mieszkańców wsi przed wypadkami. W kaplicy zawieszono wtedy obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy i dzwon. Kapliczka zbudowana jest z cegły, otynkowana i pomalowana na biało. Widnieje na niej data wybudowania.

100. Kapliczka ul. Główna koło nr 58

101. Szkoła ul. Główna 22

102. Dom nauczycielski ul. Główna 24

103. Gorzelnia

104. Dom ul. Główna 48

105. Dom ul. Główna 58
106. Dom ul. Główna 60
107. Dom ul. Kościelna 1
108. Stodoła ul. Kościelna 1
109. Dom ul. Kościelna 1A
110. Dom ul. Kościelna 3
111. Dom ul. Kościelna 5
112. Dom ul. Kościelna 8
113. Stodoła ul. Kościelna 8
114. Dom ul. Kościelna 9
115. Dom ul. Kościelna 10
116. Stodoła ul. Kościelna 10
117. Dom ul. Kościelna 11
118. Dom ul. Kościelna 11A
119. Stodoła ul. Kościelna 11A
120. Dom ul. Kościelna 13
121. Stodoła ul. Kościelna 13
122. Dom ul. Kościelna 21

Zawada

123. Kapliczka dzwonnica ul. Luboszycka
124. Szkoła
125. Dom ul. Luboszycka 1
126. Dom ul. Luboszycka 2
127. Dom i obora ul. Luboszycka 3
128. Dom ul. Luboszycka 12
129. Dom ul. Luboszycka 14
130. Dom ul. Luboszycka 15
131. Dom i piekarnia ul. Oleska 39

6.4. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA WYBRANYCH ZABYTKÓW Z GMINY TURAWA

Kotórz Wielki, kościół

Węgry, kapliczka

Kotórz Wielki, plebania przy kościele parafialnym

Węgry, kaplica przy ul. Szkolnej

Turawa, pałac ul. Opolska

Zakrzów Turawski, Kościół filialny p.w. śś. Piotra i Pawła

Węgry, kościół

Bierzany, Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi